

NÉHÁNY SZÓ AZ AN/ARCHÍVUMOK ÖSSZEÁLLÍTÁS ELÉ

A hidegháború időszakában Kelet-Európában létrejött művészeti archívumok az avantgárd legújabb, decentralizált és transznacionális feldolgozásainak megkerülhetetlen forrásaivá váltak. Emellett azok a kelet-európai művészek által létrehozott archívumok, amelyek az államszocialista művészeti intézmények egyoldalú gyűjtési politikájának hiányosságait ellenpontoszták, éppúgy kulcsfontosságú bázisai lettek a művészeti színterek társadalmi és politikai folyamataival összefüggésben megfogalmazott kortárs, kritikai művészettörténetnek. Ezek a magán és a nyilvános szférák határterületein felépített archívumok azonban nem pusztán források, hanem saját történettel bíró, a kontextusuk változásaira folyamatosan reagáló alternatív intézmények is egyben. Az archívumokat mint memóriaintézményeket, egy korszak tudásstruktúráit leképező kontemplációs tereket övező elméleti diskurzus a régió neoavantgárd művészeinek archívumaira, azok új interpretációs mezőire is visszahat, és megjelenik a kilencvenes és kétezres évek installációs és performatív művészetében is. A kulturális emlékezet intézményeinek, az archívumoknak és az (ön-)archiváló művészeknek a témáját már a 2000-es évek fordulójától számos nemzetközi kiállítás és kiadvány tematizálta, (pl. *Interarchive*, Kunstraum Lüneburg, 1999; vagy a kulturális ellenállás dokumentumait gyűjtő európai gyűjteményeket összekapcsoló COURAGE nemzetközi projekt, 2016–2019).

Ugyanakkor a jelen kötetben a korszak öninéztémesítő és öndokumentáló művészeti gyakorlatai nem statikus időkapcsolaként, hanem az intézménykritika és az öntörténetiesítés dinamikus és reflektív modelljeiként kerülnek a tanulmányok fókuszába.

A szerzők a negyven éves működését ünneplő Artpool Művészetkutató Központ *Artpool 40. Aktív archívumok, művészeti hálózatok* címmel 2020. február 20–21 között megrendezett nemzetközi konferenciájának előadói közül kerültek ki. A konferencián, melyet Bodor Judit és Hock Beáta közreműködésével Klaniczay Júlia, Kürti Emese és László Zsuzsa szervezett, meghívott előadók és az Artpool nyílt felhívására jelentkező kutatók szerepeltek. A februári konferencia és az *Enigma* szám is az Artpool „aktív archívum” koncepcióját használja kiindulópontként, ennek nemzetközi párhuzamait valamint kortárs értelmezéseit és alkalmazásait tárja fel. Ahogy Galántai György 1979-ben megfogalmazta, az aktív archívum „nem csak gyűjti, ami tőle függetlenül keletkezik, hanem tevékenységével mintegy »előhívja« az archiválendő anyagot [...] projekt-kiírásokkal, kooperációval, cserével, a hálózat bővítésével és az információk hálózatban való áramoltatásával.” Az aktív archívum

történelemszemlélete jövőorientált és dinamikus, ezért „nyitott műként, vagy aktivista művészeti tevékenységként is értelmezhető.” Az aktív archívum fő tevékenysége a művészetkutatás, amely nem egy-egy speciális médiummal vagy témával való foglalkozást jelent, hanem a művészet mindenkori helyét, célját, alapjait kutatja az aktuális társadalmi közegben.

A konferencián felvetett számos témából a kötet tanulmányai az archívumok történetének aktuális fordulópontjára fókuszálnak: hogyan élük túl alapításuk korszakát, hogyan maradnak fenn radikálisan megváltozott kontextusokban? Az önszerveződő archívumoknak Közép-Kelet Európában és azon túl is, az utóbbi években szembe kellett nézniük a fenntarthatóság és az intézményesülés dilemmáival és kihívásaival, melyek kontextusában az Artpool története és túlélési stratégái modellértékűek. Továbbá a kortárs kutatás-alapú művészeti és kurátori gyakorlatok összefüggésében a '70-80-as években alapított művész-archívumok és öndokumentáló gyakorlatok mint művészeti projektek újraértelmezése is különösen aktuális. A nemzetközileg jegyzett kutatók és kurátorok magyarra fordított tanulmányai az intézményesülés és az öntörténetiesítés, valamint a kortárs kritikai újraértelmezések különböző fázisaiban lévő, különböző geopolitikai kontextusok által meghatározott művészeti és kutatói stratégiákat, gyakorlatokat mutatnak be. Közös bennük, hogy azt a folyamatot tematizálják, ahogy az önszerveződő archívumok korábbi interpeszonális hálózatai, utópikus intézménykritikája és transzlokálitása a jelen globalizált és digitalizált környezetében keres helyet magának.

A szerkesztők